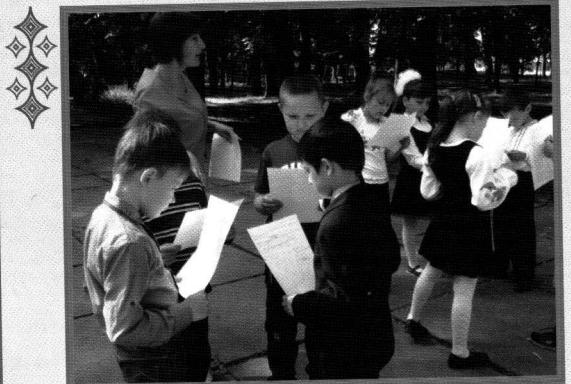

№10 2016

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Життя класу. Людмила Крамар, вчителька
Осторської ЗОШ І–ІІІ ст. № 2
ім. Ю. Збанацького (Чернігівська обл.)

Наши учни – паростки оновленой квітучої України.
Людмила Шепелєва, вчителька
СЗОШ № 162 м. Києва

«ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

щомісячний науково-методичний журнал

№ 10 (568) ЖОВТЕНЬ 2016

Засновники –
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ,
ВИДАВНИЦТВО «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

Видавець –
ВИДАВНИЦТВО «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

Видається з липня 1969 року
Київ

Журнал включено до переліку наукових
видань ВАКу України, в яких можуть
публікуватись основні результати
дисертаційних робіт

Головний редактор

Алла ЛУК'ЯНЕЦЬ, кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник народної освіти України

Редакційна колегія:

Іван БЕХ, Надія БІБІК, Микола ВАШУЛЕНКО,
Галина ДРЕВАЛЬ, Валентина ЗАТОРЖИНСЬКА,
Людмила КОВАЛЬ, Ярослава КОДЛЮК,
Юлія КОЛЕСНИКОВА (**завідувач відділу**),
Тетяна КОХНО, Людмила ЛІЦИНСЬКА,
Людмила ЛОПУШАНСЬКА (**відповідальний
секретар**), Алевтина ЛОТОЦЬКА,
Світлана МАРТИНЕНКО, Віра МЕЛЕШКО,
Олександр МИТНИК, Антоніна МОВЧУН,
Ізольда НІЗЕЛЬСЬКА, Тамара ПИРОЖЕНКО,
Тамара ПОНІМАНСЬКА, Катерина ПОНОМАРЬОВА,
Катерина ПРИЩЕПА, Тетяна ПУШКАРЬОВА,
Олександра САВЧЕНКО, Світлана СТРІЛЕЦЬ,
Володимир ТИМЕНКО,
Ольга ХОРОШКОВСЬКА, Людмила ХОРУЖА,
Анжеліка ЦІМБАЛАРУ, Михайло ЧЕМБЕРЖІ,
Тетяна ЯРЕМЧУК (**завідувач відділу**).

Дизайн обкладинки

Володимир ЩЕРБАЧЕВИЧ.

Зареєстровано Державним комітетом інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення України
серія KB, №6506 від 09.09.2002 року.
Підписано до друку 23.09.2016. Формат 84x108/16.
Папір газетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 6,72.
Умовн. фарбовідб. 6,72. Обл.-вид. арк. 9,75.
Зам. 0104610.

Адреса редакції: 04213, Київ,
вул. Прирічна, 25-А, к. 12,
тел./факс (044) 501-03-87
www.pochatkova-shkola.net
e-mail: pochatkova@bigmir.net

Видrукувано у видавництві «Преса України».
03148, Київ, вул. Героїв Космосу, 6
Свідоцтво № 35481684
<http://www.pressa.kiev.ua/>.
Якість друку повністю відповідає наданому видавцем
видавничому оригіналу.

© «Початкова школа», 2016

ЗМІСТ

У Міністерстві освіти і науки України

Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи	1
Розвантаження та оновлення програм початкової школи	23

Методика навчання

Лобчук О. Взаємо- і самоперевірка на уроках української мови в початковій школі	24
Самойленко Л. Як бути здоровим	28
Веремійчик І., Журба О. Прикраси і сувеніри з утилізованих штучних матеріалів	31

Для шкіл національних меншин

Петruk О. Систематизація уроків української мови у 3 класі шкіл з молдовською/румунською мовами навчання	33
---	----

Ростимо патріотів

Шаповалова І. Україна в моєму серці	37
---	----

Освіта вчителя

Мартиненко С. Аналіз типових труднощів у процесі адаптації дітей до навчання в школі	40
---	----

Зарудня О. Складові моніторингу професійної діяльності вчителя початкової школи	42
--	----

Педагогічні технології

Кухмай Н. Формування основ компетентності молодших школярів	46
--	----

Ювіляри

Учитель учителів	49
------------------------	----

А я роблю так ...

Чавс У. Проектне навчання у початковій школі	50
--	----

Нам пишуть

Джелялова І. Гра як один із методів виховання учнів початкових класів	52
--	----

Нечева Є. Моральне виховання учнів початкової школи	53
---	----

Бондар О. Вчусь навчаючи	54
--------------------------------	----

Мій рідний край

Мудрик О. Самчики – диво-казка Старокостянтинівщини	55
---	----

Слово художній самодіяльності

Варухіна Л. Свято рідної мови	57
-------------------------------------	----

Лахманюк Т. Дар Божий – хліб	60
------------------------------------	----

Піка Т. “Скажімо наше дружне “Hi!” усім пожежам на Землі”	61
--	----

Розкажи про свій клас	45, 48, 3-тя стор. обкладинки
-----------------------------	-------------------------------

Передрук будь-якого матеріалу українською або іншими мовами
без письмової згоди редакції заборонено.

Світлана МАРТИНЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти

та методик гуманітарних дисциплін

Київського університету імені Бориса Грінченка

Аналіз типових труднощів у процесі адаптації дітей до навчання в школі

Без знання душі дитини, особливостей її мислення, сприйняття навколошнього світу, слова про чуйність залишаються лише звуком...

B. O. Сухомлинський

Продовжуємо розгляд досить важливої як для педагогів, так і батьків першокласників проблеми, яку ми порушували в попередній публікації, звертаючи увагу на аналіз типових труднощів, які відчувають першокласники у період адаптації до умов навчального середовища. Адаптацію до школи визначаємо як пристосування дитини до умов шкільного середовища, які для неї є новими порівняно з умовами дошкільного навчального закладу та сім'ї [2]. Безперечно, труднощі, що виникають у дітей під час адаптації до школи, – індивідуальні, тому спробуємо охарактеризувати найтипівіші серед них, які свідчать про певні адаптаційні порушення.

На думку О.Я.Савченко, навчальна адаптація – процес активного пристосування дитини до вимог нового середовища за допомогою різноманітних засобів [4]. Зазначене потребує від педагога зробити все можливе, аби створити сприятливі умови для входження дитини в навчальне середовище початкової школи, а в разі потреби – допомогти впоратися з труднощами шкільного життя. О.В.Прокура, зокрема, стверджує, що першокласник відчуває труднощі під час організації навчальної діяльності, планування своїх дій, зосередженості на уроках, у стосунках із учителем, ровесниками тощо [3].

Серед основних труднощів у процесі адаптації дітей до школи виокремлюємо такі:

– неготовність до засвоєння нової ролі учня, набуття статусу першокласника, вимог і норм шкільного життя, негативне ставлення до процесу навчання;

– інтелектуальна пасивність;

– труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, занижена здатність до навчання, відставання в темпі діяльності;

– порушення стану здоров'я.

Зупинимося детальніше на характеристиці цих труднощів.

1. Неготовність до засвоєння нової ролі учня, набуття статусу першокласника, вимог і норм шкільного життя, негативне ставлення до процесу навчання.

Емоційно-вольова, особиста незрілість, що відрізняє більшість дітей з низьким рівнем готовності до шкільного навчання, характеризуються їхньою нездатністю підпорядковувати свою поведінку ситуації, умовам навчально-го середовища, новим вимогам шкільного життя. Діти не повною мірою розуміють, у чому полягає статус учня, тих

обов'язків, які цей статус на них накладає. Це нерозуміння виявляється і в поведінці – школярі досить часто порушують дисципліну на уроках, не вміють належно поводитися на перервах, що породжує конфліктні ситуації у стосунках із учителями, однокласниками. Наведемо типові приклади такої поведінки, яку ми спостерігали в школах І ступеня м. Києва та Київської області.

З характеристики Назара С.: "У школу Назар прийшов з цікавістю. На запитання: "Чи маєш ти бажання навчатися?" – відповідав ствердно. Згодом стало зрозуміло, що в школі хлопчика приваблюють лише формальні атрибути навчання: йому подобається новий ранець, пенал, інше навчальне приладдя, дуже часто він захоплено розглядає їх тощо. Він радіє, коли закінчується урок і лунає дзвоник. Голосно викриуючи: "Ура! Перерва!", хлопчик першим біжить із класу. До навчальних занять, навпаки, особливого інтересу не виявляє, не може зосередитися на сприйнятті нової інформації. Постійно відволікається: то сусід по парті йому заважає, то олівець падає, то на підвіконня пташка сіла... Під час уроку може дістати з кишени або портфеля якісь речі: літаки, солдатики, розставити їх на парті й грatisя. Часто ставить недоречні запитання; балахучий, у все втручається, без будь-якої причини робить зауваження іншим дітям; не звертає уваги на пояснення вчителя, про доручення вмить забуває. Зокрема, якось під час екскурсії йому було доручено скласти в альбом листочки, зібрани однокласниками. Він почав їх складати, але роботу не закінчив, усе залишив і побіг додому. На запитання: "Чому ж ти не закінчив справу?" – відповів: "А мені набридло, я втомився! А хіба ж Ви (звертаючись до вчителя) потім все не прибрали?".

Така поведінка засвідчує, що труднощі, викликані адаптаційними процесами, пов'язані у хлопчика з його соціально-психологічною незрілістю, особистісним інфантілізмом, неготовністю до ролі першокласника.

Подаємо наступну характеристику, в якій також є труднощі щодо адаптації інфантильної дитини, але у цьому випадку її зовнішнє вираження інше – у притуплених поведінкових реакціях, пасивному опорі шкільним вимогам.

З характеристики Максима Д.: "Хлопчик до шкільного життя особливого інтересу не виявляє. Байдуже сприйняв нове для нього шкільне оточення. Складалося враження, що йому все вже давно знаюме. Він тримався тихо, непомітно і саме цим звертав на себе увагу. Йому не характерні, як іншим дітям, допитливість і жвавість реакцій. На уроках байдужий до того, що відбувається в класі. На запитання

вчителя за змістом уроку відповідає невпопад. Домашні завдання виконує без інтересу або швидко забуває про них. Наприклад, усі діти на уроці за зразком пишуть елементи букв, Максим же написав нашвидкоруч три елементи, а далі по всій сторінці почав малювати кораблики. Не переїмається, коли йому роблять зауваження; досить часто буває незgrabним, незібраним. За два місяці так і не навчився правильно тримати в руці олівець і ручку. Інші речі теж випадають у нього з рук, його витівки часто бувають незgrabними.

Під час гри частіше за інших спотикається, падає. Важко встановлює контакти з іншими дітьми. У домашній обстановці, в дворі, як нам удалося встановити під час бесіди з матір'ю, грається переважно з дітьми молодшого віку".

Поряд із емоційно-вольовою незрілістю в цьому випадку є недостатньо сформована координація рухів, дефекти просторового орієнтування, рухова незgrabність, недостатній розвиток дрібної моторики руки. Все це створює додаткові проблеми. Правила шкільного життя також вимагають від учнів вироблення довільноті в організації навчальної діяльності, своєї поведінки, своїх дій у різних ситуаціях, здатності підпорядковувати їх, узгоджувати власні інтереси з вимогами дорослих – учителів, батьків.

З характеристики Артема В.: "Під час виконання завдань недостатньо цілеспрямованій. Легко зацікавлюється і швидко втрачає інтерес до роботи. Помилки часто зумовлені неуважністю, імпульсивністю, загальною неорганізованістю, недостатнім зосередженням уваги на виконанні певної діяльності (запам'ятовуванні навчальної інформації, списуванні тексту, виготовленні виробу тощо)".

З характеристики Андрія С.: "Охоче береться за виконання будь-якої роботи, причому сприймає все одразу, "з ходу". Часто, навіть не дослухавши пояснення, починає щось активно робити: переставляє, бере до рук одне й те ж; дії хаотичні, нецілеспрямовані. Минає зовсім небагато часу, і, коли інші діти лише починають працювати, хлопчик відволікається. Інтерес спрямовує на те, що встигли зробити сусіди, що робить учитель, що відбувається за вікном тощо. Поведінка у нього стає дедалі нестабільнішою: починає "танцювати" олівець у руках, крутить головою, тремтять ноги. Робота з цікавої пере-творюється на монотонну. Результатом її може бути будь що, лише не те, що треба".

В основу зазначених труднощів у навчально-пізнавальній діяльності покладено такі поширені особливості дітей ризику, як неорганізованість, неуважність, слабкий розвиток довільноті.

2. Інтелектуальна пасивність.

У більшості дітей до навчання в школі спостерігається сформоване пізнавальне ставлення до дійсності, вони беруть активну участь у навчальних ситуаціях, які потребують цілеспрямованої концентрації уваги та вольових зусиль, можуть виділити індивідуальне навчальне завдання, відрізнили його від ігрового або практичного.

У психічно-пізнавальних процесах дітей групи "ризику", що мають деякі відставання у розвитку, такого стрибка своєчасно не відбулося. Для них характерна так звана "інтелектуальна пасивність", тобто відсутність бажання та вміння думати, вирішувати завдання, безпосередньо не пов'язані з ігровими або життєвими ситуаціями. Вони

не сприймають навчальних завдань, можуть виконувати їх лише тоді, коли матимуть практичне значення, будуть наближені до життєвого досвіду дитини. Запитання: "Скільки буде до 3 додати 2?" – може вивести учня з рівноваги; а на запитання: "Скільки у тебе буде цукерок, якщо тато тобі дав 3 і мама – ще 2?" – легко відповідає.

Педагогам доводиться витрачати багато зусиль, щоб зацікавити дітей цієї категорії навчально-пізнавальною діяльністю, навчити їх читати, писати, слухати, виконувати завдання, вправи.

Даючи узагальнену характеристику навчально-пізнавальної діяльності учнів, що виявляють "інтелектуальну пасивність", психолог Л.С.Славіна зазначає: "Вони не звикли і не вміють думати, мислити; для них характерне негативне ставлення до розумової роботи і пов'язане з ним прагнення уникати саме активної інтелектуальної діяльності, тому під час навчання, вирішуючи інтелектуальні завдання, у них виникає бажання знаходити різні шляхи (зачування без розуміння, згадування, прагнення діяти за зразком, користування підказкою тощо)" [5]. Неготовність до вирішення пізнавальних завдань, інтелектуальна пасивність з'являються як альтернатива у засвоєнні знань, що є однією з характерних рис дітей цієї категорії. Зазначене попередньо перешкоджає успішній шкільній адаптації.

3. Труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, заниження здатності до навчання, відставання в темпі діяльності.

Недостатній розвиток значущих для школи психофізіологічних функцій (порушення фонематичного слуху, зорового сприйняття, просторової орієнтації, координації "рука–очі", дрібної моторики), що характеризує значну кількість дітей групи ризику, стає об'єктивною причиною виникнення у них труднощів під час засвоєння навчального матеріалу. Категорія цих дітей досить складно опановує письмом, читанням, математикою. Іншою причиною труднощів у засвоєнні навчального матеріалу є несформованість у них інтелектуальних умінь, необхідних для систематичного навчання, зокрема, такого важливого, як уміння узагальнювати та диференціювати за відповідними категоріями предмети і явища навколошнього світу.

Вміння виділяти і встановлювати предметом своєї уваги явища дійсності, знання, які необхідно засвоїти, Л.С.Виготський розглядав як обов'язкову умову повноцінного навчання та засвоєння знань [1]. Діти, що мають високий і достатній рівень розвитку, до початку навчання можуть уже, наприклад, розрізняти мову як практичний засіб спілкування і мовлення, мову як особливу форму дійсності, що підлягає спеціальному засвоєнню. Саме сформованість таких умінь забезпечує свідоме засвоєння початкових граматичних понять: звук, буква, склад, слово, речення тощо. Діти з відставанням у розвитку диференціювати ці мовні аспекти не в змозі. У процесі оволодіння українською мовою вони залишаються на рівні дітей більш молодшого віку, для яких мова як система слів-знаків і правил вживання, ще не існує. Вони зосереджують свою увагу, перш за все, на володінні поняттям, яке хочуть позначити, висловити за допомогою мови, але не мовою, що є засобом вираження відповідного змісту. Цей засіб, цю функцію мови, як засвідчують дослідження, учні навіть не помічають. Слово для маленької дитини

ОСВІТА ВЧИТЕЛЯ

є прозорим склом, за яким прямо й безпосередньо знаходитьсь предмет, що позначається ним.

Зокрема, початкове навчання математики вимагає оволодіння рахунком. Однак, щоб рахувати, треба мати не лише предмети, що підлягають рахунку, а й володіти здатністю не відволікатися під час розгляду цих предметів від усіх інших їх властивостей, окрім числа. Незначний розвиток цієї здатності, тобто вміння зосереджуватися на конкретному змісті явищ, створює суттєві перешкоди для успішного засвоєння і математичних знань. Наслідок зазначених труднощів, поряд з іншими, – більш повільний темп навчально-пізнавальної діяльності цих дітей, їх занижена здатність до навчання.

4. Порушення стану здоров'я.

Діти, які часто хворіють, найважче переносять зміни у звичному способі життя, пов'язані з початком систематичного навчання в школі. Режим дня, розклад уроків, денний відпочинок не завжди відповідає психофізичним можливостям цієї категорії учнів. В умовах режиму, раціонального з точки зору шкільної гігієни, орієнтованого на вікові й індивідуальні особливості особистості, мають не завжди сприятливий вплив на стан здоров'я.

Досить часто батьки скаржаться на те, що, починаючи з середи – четверга, дитина в школі втомлюється, а для відновлення сил їй не вистачає навіть добре спланованого й організованого домашнього відпочинку. Вона скаржиться на головний біль, у неї спостерігається розлад сну ("довго не засинає, неспокійно спить, скрикує вві сні тощо"). У першокласника погіршується апетит, з'являються симптоми нервово-психічних розладів: мимовільні трептіння рук, шмигання носом або періодичні покашлювання за відсутності симптомів порушення соматично-го здоров'я. Вважаємо, що індивідуальність дитини, яка зазнає адаптаційних труднощів, має знайти відображення

в повній якісній психологічній характеристиці, а за потреби – опрацювання індивідуалізованих програм і форм відповідної коригувальної роботи.

Для виконання поставлених завдань у процесі систематичних цілеспрямованих психолого-педагогічних спостережень, а також застосування інших додаткових методів вивчення кожної дитини, педагогу потрібно з'ясувати такі питання, як: чи сформовані у першокласників передумови навчально-пізнавальної діяльності; чи притаманні їм особистісні риси, які могли б ускладнювати включення в навчальну діяльність, установлення позитивних стосунків із однолітками; чи є в класі діти зі слабким станом здоров'я або неврологічними та іншими порушеннями. Переконані: вчителям початкової школи, шкільному лікарю, практичному психологу, батькам за цих умов буде легше вирішувати особистісні проблеми дитини, за необхідності надавати їй необхідну корекційну допомогу та здійснювати психолого-педагогічний супровід.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Диагностика развития и педологическая клиника трудного детства. / Л. С. Выготский. Собрание сочинений, Т. 5. – М., 1983. – 369 с.
2. Мартиненко С. М. Вивчення особистості молодшого школяра засобами педагогічної діагностики : навч.-метод. посіб. / С. М. Мартиненко, М.Д. Осколова. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 43–51.
3. Прокура О. В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками: навч. посіб. для студентів педагогічних факультетів. – К. : Освіта, 1998. – С. 110–115.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – С. 219–258.
5. Славина Л. С. Индивидуальный подход к неуспевающим и недисциплинированным школьникам. / Л. С. Славина. – М., 1998. – С. 186–188.